

Bir İnsan Hakları Mesleği Olarak Sosyal Çalışmanın Temel Unsurları

Fundamental Elements of Social Work as a Human Rights Profession

Emine ATAMAN ⁽¹⁾

Cited/Atıf: Ataman, E. (2021). Bir insan hakları mesleği olarak sosyal çalışmanın temel unsurları, *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 22-29.

ÖZET

Sosyal çalışma; ihtiyaç sahibi bireylerin ihtiyaçlarının aynı zamanda ve esasında bir hak olduğunu, bu haklarından faydalanmalarının ve onların haklarının güvence altına alınmasını savunan bir insan hakları mesleği olarak kabul edilir. Sosyal çalışma, insan haklarını referans alarak akademik disiplin çerçevesinde teori, etik, değer ve uygulamayı bütünleştirerek mesleği ifa etmektedir. Bu çalışma, Silvia Staub-Bernasconi'nin "sosyal çalışma bir insan hakları mesleğidir" tezini merkeze almaktadır. Söz konusu tezi, sosyal çalışma mesleğinin "görev anlayışı" ile ilişkilendiren argümanlarla desteklenmiş ve sosyal çalışmayı bir insan hakları mesleği haline getiren unsurlar incelenmiştir. Araştırmanın sonuç bölümünde ise insan hakları temelli sosyal çalışmanın değerlendirilmesi yer almaktadır.

ABSTRACT

Social work; It is regarded as a human rights profession that advocates that the needs of the needy individuals are at the same time and essentially a right, that they enjoy these rights and ensure their rights. Social work performs the profession by integrating theory, ethics, values and practice within the framework of academic discipline, with reference to human rights. This study centers on Silvia Staub-Bernasconi's thesis "social work is a human rights profession". His thesis was supported by arguments that associate social work with the "sense of duty" and the elements that make social work a human rights profession are analyzed. In the last part of the study, there is an evaluation of human rights based social work

MAKALE TARİHİ

Geliş Tarihi: 15.12.2020

Kabul Tarihi: 07.01.2021

ANAHTAR KELİMELER

İnsan hakları, sosyal çalışma, etik, Uluslararası Sosyal Hizmet Federasyonu

ARTICLE HISTORY

Received: 15.12.2020

Accepted: 07.01.2021

ANAHTAR KELİMELER

Human rights, social work, ethic, International Federation of Social Worker

GİRİŞ

Tarihte büyük aileler, kiliseler, lonca federasyonları tarafından gerçekleştirilen sosyal çalışma faaliyetleri zamanla özel kuruluşların, kişilerin, özel teşebbüslerin faaliyet ve eylem alanından çıkarak devlet kurumlarının bir görevi ya da ödevi olarak görülmüş, sosyal çalışma mesleği oluşturulmuştur. Sosyal çalışma sözlüğüne göre sosyal çalışma mesleği; devletin yardımı yasalarla güvence altına almış olduğu, sosyal çalışma mevzuatına bağlı olarak çalışan insani hizmetler sınıfındadır (Lambers, 2018: 13). Sosyal hizmetler terimi ise geniş bir hizmet anlayışına (sosyal, psikolojik, sağlık, eğitim, hukuk, ekonomik) sahip olarak eklektik bilgi temeline dayanmaktadır (Thiersch, 2014: 185). Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliğinin (IASSW) sosyal

¹ Öğr. Gör, Artvin Çoruh Üniversitesi, Borçka Acarlar MYO, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, e-posta: emineataman@artvin.edu.tr

çalışma mesleği tanımı şu şekildedir: “Sosyal çalışma mesleği; sosyal değişimi ve gelişimi sağlayan, insan ilişkilerinde problem çözmenin yanı sıra insanların refahlarını iyileştirmeleri için güçlendirmeyi temel alan, insan davranışı ve sosyal sistem teorisine dayanarak birey ile çevre ve toplumlar arasındaki kesişime müdahale eden, insan haklarına dayalı bir meslektir” (IFSW, 2004).

BM İnsan Hakları Bildirgesinin birinci maddesine göre “Tüm insanlar özgür, değer ve hak bakımından eşit olarak doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler. Birbirlerine karşı kardeşlik düşünceleriyle davranmalıdırlar (BM, 1997).

Uluslararası Sosyal Çalışmacılar Federasyonu, 2000 yılında Kanada-Montreal’da yaptığı Dünya konferansında sosyal çalışma mesleğinin değerlerini şu şekilde yeniden belirlemiştir. Sosyal çalışma, insancıl değerlere ve demokratik amaçlara dayanmaktadır. Söz konusu değerler, her bir insanın eşitliğine ve onuruna saygıyı öngörmektedir. Mesleğin ortaya çıkışından bu yana sosyal çalışma mesleği, öncelikle insanların potansiyellerinin geliştirilmesi, güçlendirilmesi ve daha sonra insan ihtiyaçlarının giderilmesini amaç edinmiştir. İnsan hakları ve sosyal adalet, sosyal çalışma faaliyetleri için hem kaynaklık etmekte hem de bu yolla meşru bir zemine oturmasını sağlamaktadır (Staub-Bernasconi, 2006: 3). Sosyal çalışma mesleği yoksul, dışlanmış insanların potansiyelleri üzerinde çalışarak onları güçlendirirler ve toplumsal uyumlarına katkı sağlarlar. Sosyal çalışma değerleri, ulusal ve uluslararası boyutuyla mesleğin etik kodları içerisinde bulunmaktadır (Seyyar ve Genç, 2010: 667).

Tarihi bir öncü model olarak sosyal çalışma disiplininin gelişimine katkı sağlayan ilk bilim insanı Jane Adams, toplumun dezavantajlı gruplarına yönelik olarak yapmış olduğu yardım ve toplum çalışmalarıyla mazlum, dışlanmış, ötekileştirilmiş ve yoksullaştırılmış kesimin sesi olmuştur (Zastrow, 2016: 5).

Bu çalışmanın önemi, İsviçre kökenli Alman sosyal çalışmacı Silvia Staub-Bernasconi’nin bakış açısı doğrultusunda insan hakları temelli sosyal çalışma üzerine görüşlerini incelemektir. Akademik disipline önemli katkıları olan çalışmalarında “Sosyal çalışma bir insan hakları mesleğidir” tezini sıkça dile getirmektedir (Staub-Bernasconi, 2019). Öte yandan mesleğin hak savunucu rolünün yerine getirilmesinde insan haklarını ana kaynak olarak göstermiş ve aynı zamanda bir bilim insanı olarak sosyal çalışma mesleği etik kodlarının gelişiminde aktif rol oynamıştır.

Bu çalışma, sosyal çalışmanın insan hakları bağlamında tarihsel süreci, Staub-Bernasconi’nin çerçevesini oluşturduğu “sosyal çalışmanın ikili ve üçlü görev anlayışı” üzerinde durulmaktadır. Öte yandan, sosyal çalışmanın bir insan hakları mesleği olmasının unsurları nedensellik, analiz ve referans çerçeveleri ile değerlendirilmektedir. Son bölümde ise insan hakları bağlamında sosyal çalışma değerlendirilmektedir.

2. İnsan Hakları Temelli Sosyal Çalışmanın Oluşumu

İnsan hakları temelli olarak mesleğin ilk tohumlarını tarihe bırakan Jane Addams, 1931 yılında “Büyüyen Bir Dünya Bilinci Raporu” ile talep ettiği dünya bilinciyle Nobel barış ödülü almıştır. Sosyal sorunların günümüzde hala süregeldiğinin göstergesi olarak yoksulluk, işsizlik, cinsiyetçilik, ırkçılık, kadın ticareti, göç, mültecilik gibi sorunlar sosyal çalışmanın uğraşı gerekçeleridir. 1912 yılında Addams tarafından yazılan “Kadınlarda Uluslararası Örgütlü Kadın Ticareti” kitabı insan hakları tartışmasıyla yakından bağlantılıdır. Addams, mültecilerin oryantasyonu ve mülteci evlerinin oluşturulması için bir farkındalık oluşturmuştur. 1915’te birinci dünya savaşı sonrasında “Savaş her zaman insan haklarını ihlal eden bir girişimdir” sloganıyla savaş karşıtlığını ortaya koymuştur. Zürih’te 1919 yılında kadınlar kongresinde “Barış ve Özgürlük” temalı konuşması Birleşmiş Milletlerde (BM) ses getirmiştir (Staub-Bernasconi, 2006: 7-8).

Sosyal çalışma mesleğine insanî/hukukî boyut kazandırmış olan birçok öncü bulunmaktadır. İngiliz sosyal çalışmacı Eglantine Jebb 1923’te Çocuk Hakları Fonunu kurmuştur. Bu fondan ilk kez BM tarafından uluslararası sosyal refah ve sosyal yardım konseyinde söz edilmiş ve fon desteklenmiştir. Bir diğer isim olan Madhav Gore, 1968 yılında Helsinki’de “International Conference on Social Welfare” (Uluslararası Sosyal Refah Konferansı) ismi altında tertiplenen bilimsel toplantıda, sosyal çalışma mesleğini 1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile irtibatlandırmıştır (Staub-Bernasconi, 2017: 44-45).

Sosyal çalışma disiplininin gelişimine önemli katkılar sağlayan bir insan hakları aktivisti olarak kabul edilen ve insan hakları odaklı sosyal çalışmanın geliştiricisi olarak tanımlanabilen Silvia Staub-Bernasconi, 1936 yılında Zürih'te dünyaya gelmiştir. Zürih'teki sosyal çalışma okulunu bitirdikten sonra burslu olarak gittiği ABD'de sosyal çalışma lisans bölümünden mezun olmuştur. Dönüş yaptığı Zürih'te sosyal pedagoji ve etik üzerine çalışmaları ile bilim uzmanlığını almıştır. Meslek hayatında sokak sosyal çalışması, genç gruplarla sosyal çalışma ve göçmenlere yönelik sosyal projelerde yer almıştır. 1983 yılında Berlin'de zaman içerisinde geliştirdiği tezi "sosyal çalışma bir insan hakları mesleğidir" teorisinin temelini atmıştır. 1998'de de Berlin Üniversitesinde profesör oldu ve aynı üniversitede 2000 yılından itibaren insan hakları temelli sosyal çalışma yüksek lisans programının kurucusu olarak müfredatı geliştirdi. Zaman içerisinde yayınlanmış insan hakları temelli yüksek lisans programı, Magdeburg Üniversitesindeki UNESCO İnsan Hakları Eğitim Kürsüsü, Basel Üniversitesi Sosyoloji Enstitüsü ve Alman İnsan Hakları Enstitüsü'nde de verilmeye başlanmıştır (Labonte-Roset, 2016: 23).

Sosyal çalışma, BM tarafından "savunmasız" olarak nitelendirilen kişi ve gruplarla ilgilenen bir meslektir; Çocuklar, kadınlar, yoksullar, işsizler, göçmenler, mülteciler, etnik, dinsel, cinsel azınlıklar ve daha farklı sorun alanları düşünüldüğünde, sosyal çalışma insan haklarını savunucu bir meslektir (Staub-Bernasconi, 2019). İnsan hakları temelli bir sosyal çalışmanın dayanaklarının oluşmasında tarihsel olarak şu adımlar atılmıştır:

1. Uluslararası Sosyal Çalışmacılar Federasyonu'nun (IFSW) 1988 yılında kurulması ile sosyal çalışma uygulamaları yaygınlaştırıldı ve zulüm görenler için insan hakları aktivistleri desteklendi.

2. 1994 yılında Uluslararası Sosyal Hizmet Federasyonu ve Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği, BM ile birlikte Sosyal Çalışma Okulları Ve Sosyal Çalışma Mesleği İçin El Kitabı oluşturuldu. İnsan hakları zamanla teori, değerler ve ahlakın ayrılmaz bir parçası olarak temel insani ihtiyaçlara denk gelen yasal iddialarla güçlendirildi (IFSW ve IASSW 2004a).

3. Uluslararası Sosyal Çalışma Meslek Birliği 2000 yılında insan hakları politika beyanı yayımladı. Buna göre "Sosyal çalışma, uygulamaya dayalı bir meslek olarak toplumsal değişimi ve gelişmeyi, sosyal uyumu ve insanların güçlendirilmesini ve özgürleşmesini destekleyen akademik bir disiplindir. Sosyal adalet prensipleri, insan hakları, kolektif sorumluluk ve çeşitliliklere saygı, sosyal çalışmaların merkezi konumundadır. Sosyal çalışma teorileri, sosyal bilimler, beşeri bilimler ve yerel bilgi ile desteklenirken insanları, yapıları yaşam mücadelelerini ele almak ve refahı arttırmak için kullanır. İnsan hakları politika beyanında insan hakları derslerinin sosyal çalışma bölümlerinde zorunlu olarak müfredata konulması tebliğ edilmiştir (IFSW ve IASSW, 2004a).

4. 2002 yılında BM Çocuk Hakları Profesyonel Eğitim Sözleşmesi El Kitabı oluşturulmuştur. 2004 yılında Uluslararası Sosyal Hizmet Federasyonu ve Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği Sosyal Çalışma Eğitiminde Uluslararası Standartlar kitapçığında sosyal çalışmanın uluslararası tanımı oluşturulmuştur. Bu tanımda hedef; insan hakları çalışmalarının bireysel düzeyde olması, ihtiyaçların karşılanması, insan onuru ve iyiliğin onarılması, sosyal bütünleşme ve sosyal adalet vurgusu olmuştur (Staub-Bernasconi, 2006: 10).

5. 2007 yılında oluşturulan "Sosyal Hizmet Mesleğinin Eğitimi ve Öğretimi için Küresel Standartlar" (Global Standards for the Education and Training of the Social Work Profession), 2010 yılında gerçekleşen "Sosyal Hizmet Uygulamasında Standartlar İnsan Hakları Buluşması" (Standards in Social Work Practice Meeting Human Rights) ve 2012 yılında düzenlenen "Sosyal Hizmet ve Sosyal Değişim için Küresel Gündem" toplantısı (Global Agenda for Social Work and Social Change) (Staub-Bernasconi, 2019: 22) bu yasal dayanakların delili olmuştur.

Tüm bu belgeler, sosyal çalışma mesleğinin uluslararası ve ulus ötesi bir açılımını gerektiriyor, çünkü ortaya çıkan sosyal sorunların çoğu, dünya toplumunun yapısının ve dinamiklerinin konuları haline gelmiştir (Staub-Bernasconi, 2019: 17).

3. Sosyal Çalışmanın İnsan Hakkı Mesleği Olmasının Unsurları

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Eğitimi On Yılı (1995-2004) sözleşmesinin ilkelerine göre birden fazla insan hakkı mesleği icra eden meslek grupları bulunmaktadır. Örneğin öğretmenler, sosyal çalışma

meslek elemanları, tıp uzmanları, basın temsilcileri, hukuk temsilcileri, emniyet güçleri (BM, 1997). Bahsedilen meslek grupları, ağırlıklı olarak sosyal desteğe muhtaç hassas gruplarla iletişim halindedir. Bu yönüyle bu meslekleri icra eden elemanlar da bu hassas sosyal grupların temel insan haklarını ihlal etme tehlikesi ile karşı karşıya kalabilmektedir.

Sosyal çalışmanın insan hakkı mesleği olmasının unsurlarına bakıldığında; nedensellik (illiyet bağı), analiz ve referans çerçevesi incelenmektedir. Çalışmanın bu kısmında Prasad'ın maddeleştirdiği unsurlar alt başlıklar şeklinde genişletilerek verilmektedir (Prasad, 2017: 3).

3.1. Nedensellik Bağı Açısından İnsan Hakları

Sosyal çalışma mesleğinin tarihî köklerine gidildiğinde insan hakları ile olan bağı ortaya çıkmaktadır. Sosyal çalışmanın hukukî boyutuyla ulusal hukuktan ziyade Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine bağlı olarak keyfî yaklaşımdan ziyade, ülkeler üstü bir hukuk nosyonu vardır. Sosyal çalışma kendi uhdesinde de insan haklarına uygunluk arz etmelidir (Örneğin ayrımcılığa maruz kalmamalıdır). Sosyal çalışma mesleğinin siyaseten/hukuken belirlenmiş somut bir hedefi/görevi vardır. Bireysel desteğin yanında sosyal çalışma mesleğinin bir diğer amacı da toplumsal yapıdaki değişime uyumu sağlamaktır (Staub-Bernasconi, 2017: 197).

Sosyal çalışmanın rolü ve amacına yönelik uygulamalar açısından “koruma, terapötik, özgürleştirici” olmak üzere üç temel yaklaşım bulunmaktadır. Bu üç yaklaşımdan özgürleştirici yaklaşımlar insanların kendi hayatları üzerindeki kontrollerini ve bu konuda bilgi ve beceri kazanmalarına aracı olur (Dominelli, 2015: 87). Hizmet alanın güçlendirilmesi esasına dayanan kendi kaderini tayin hakkı, insan onuru ve değerini korumayı hedefleyen insan hakları ile iç içedir ve insan hakları bağlamından kopuk bir işlevselliği olmamalıdır (Şahin, 2009: 87).

Üçüncü kuşak insan haklarına uygun nitelikler taşıyan insan hakları temelli sosyal çalışmada bireyin özerkliği, özgürlük ve kendini gerçekleştirmede büyük rol oynamaktadır. Bireyi sistem içerisinde bütüncül olarak ele alan sosyal sistemler kuramına göre birey için iyi olan, toplum için de iyidir. Bireysel ve sosyal değerler arasındaki çatışmada bireysel değerler öncelik arz etmektedir. Sosyal çalışma, toplum ihtiyaçlarının ve bireyin yasal hakları bakımından güvence altına alınmasına aracılık eder. Tüm insanların içsel değerlerine ve saygınlığına ve ortaya çıkan haklara saygı üzerine kurulu olarak sosyal çalışma, her insanın fiziksel, duygusal ve ruhsal bütünlüğünü ve iyiliğini destekler ve savunur. Pozitif haklar olarak da bilinen sosyal gruplar ve azınlıklar için hak ve savunma hakkı, soykırımın yasaklanması, kültürel varlıkların korunması, azınlığın dili, dini gibi unsurlarla bütün insanlar kökenlerinden bağımsız olarak aynı değerlere sahiptirler. Bunlara ek olarak bireylerin kendi kaderini tayin hakkı, her türlü insani faaliyete katılım hakkı, olumsuz siyasi kararları ve uygulamaları reddetme hakkı bulunmaktadır (Staub-Bernasconi, 2017: 187).

Araştırmacılar, sosyal çalışma mesleğinin insan hakları ile bağlantısını Amerikalı toplumsal reformcu, barış yanlısı ve kadın hakları savunucusu olan Jane Addams (1860-1935) ile başlatmaktadır (Staub-Bernasconi, 2018: 44).

Dünya çapında ise Uluslararası Sosyal Çalışmacılar Federasyonu sosyal çalışmanın temel kavram olarak bir insan hakkı mesleği olduğunu ilan etmiştir. Sosyal çalışmanın ana/referans belgelerine göre çeşitli kaynaklar mevcuttur, bunlar (IFSW ve IASSW 2014):

- Birleşmiş Milletlerin yayımladığı İnsan Hakları ve Sosyal Çalışma El Kitabı.
- Uluslararası Sosyal Hizmet Federasyonu ve Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği.
- Sosyal Çalışmada Etik Kitabı. (Ethics in Social Work)
- Sosyal Çalışma Mesleğinin Eğitime Yönelik Küresel Standartlar (Global standards for the education and training of the Social work profession).
- İnsan Hakları Bağlamında Sosyal Çalışma Uygulama Standartları (Standards in Social work practice meeting human rights)
- Küresel Ajanda (Global Agenda).

3.2. Bir İnceleme Aracı ve Delil Dayanağı Olarak İnsan Hakları

Yardıma muhtaç kişi veya grupların hayat şartlarının değerlendirilmesi ancak insan haklarına dayalı sosyal çalışma ile mümkün görülmektedir. İnsan hakları temelli sosyal çalışmanın misyon ve görevlerinin ifasının kabulü veya reddi konularında oryantasyon imkânı sağlamaktadır. İnsan hakları temelli sosyal çalışmanın etik ilkelerle bağdaşması, meşru olup olmadığının karar verilmesinde yardımcı olmakta, çelişki ve ikilemlerde kalan meslek elemanlarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca insan hakları temelli sosyal çalışma mesleki disiplinin kendi şahsî argümanların güçlendirmesinde yardımcı olmaktadır (Staub-Bernasconi, 2017: 160-161).

Sosyal çalışmacının müracaatçıya, devlete ve kendi mesleğine karşı sorumlu görev anlayışı mevcuttur. Dolayısıyla sosyal çalışmacı, bireyin ve mikro sistemin ihtiyaçlarını karşılamada devletin mevcut sosyal politikalarına göre müdahaleler gerçekleştirirken, mesleğinin bilimsel ve etik kodlarını insan hakları çerçevesinde değerlendirmek durumundadır. Sosyal çalışmanın insan hakları temeline dayanan etik kodlarına göre hareket etmek durumunda olan bir sosyal çalışmacı (Prasad, 2017) :

- Mesleğin etik ve profesyonel kurallarına sadakat gösterebilmeli (Ehliyet, Liyakat),
- Sosyal devletin kanun ve beklentilerine uygun olarak mesleğini ifa edebilmeli,
- Danışmanlık yaptığı müracaatçıların özel ihtiyaç ve beklentilerine cevap verebilmelidir.

Sosyal hizmet mesleğinin “ikili” ve “üçlü görevi” olarak adlandırılan “Doppel” ve “Trippelmandat”, Staub-Bernasconi’nin geliştirdiği, sosyal çalışmaya has kavramlardır. Buna göre sosyal çalışma/sosyal çalışmacı bu ikili ve üçlü görevi yerine getirirken meslek disiplini, devlet ve müracaatçı arasında duran, denge kurucu bir işlevi yerine getirmektedir. Bu denge kurucu işlevi aynı zamanda mesleğin uygulama aşamasında müdahale ve görevin kabulünü insan hakları çerçevesi içinde tutmaktadır.

Mesleki İkili Görevi (Doppelmandat) yerine getirirken gerekli unsurlar şunlardır (Staub-Bernasconi, 2018: 53):

1. **Yardım:** Sosyal çalışmanın temel görevi insanlara yardım etmektir.
2. **Kontrol (Denetim):** Sosyal çalışma, yardım ederken aynı zamanda devletin birey üzerinde kontrol işlevini de yerine getirmektedir.

Mesleki Üçlü Görevi (Trippelmandat) yerine getirirken gerekli unsurlar şunlardır (Staub-Bernasconi, 2018: 55):

1. **Yöntemlerin bilimsel altyapısını oluşturmak:** Sosyal çalışma uygulamalarının bilimsel temellere dayandırılması.
2. **Özel eylem teorileri:** Sosyal çalışma uygulamalarında vakalara özel olarak kuramlardan yararlanılması.
3. **Etik kurallar, hükümler:** Sosyal çalışma etik ilkelerinden yararlanılması.

Sosyal çalışmanın üçlü görevi, aynı zamanda sosyal çalışma elemanına tevdi edilen görevin kabulü veya reddinin insan hakları açısından meşruluk temelini oluşturmaktadır. Üçlü görev, başkalarına tehlike arz etmediği sürece müracaatçıların beklentilerinin aleyhinde olamaz. Sosyal çalışmacı bazı durumlarda ikilemlerde ve karar süreçlerinde bu üç ana ilke diyebileceğimiz görevini bir bütün olarak yerine getirmek isterken, vicdani yönden zor duruma düşebilmektedir. Örneğin; çocuklu bir anneye uygulanan vaka çalışmasının sonucunda özel olarak korunması gereken çocuğun sağlık bütünlüğü için bir sosyal çalışmacı ne karar vermelidir? Devlet, bazen çocuğun kurumsal bakımını önemserken, sosyal çalışmacı analiz/değerlendirme sonucunda çocuğun annesinin velayeti altında kalmasını daha uygun görebilir veya bunun tam tersi de söz konusu olabilmektedir (Staub-Bernasconi, 2018: 58).

Örnek Tablo’da Yardıma Muhtaç Sosyal Gruplara Yönelik Olası İnsan Hakları İhlallerinde karşılık bulan ilgili Uluslararası Hukuk Maddeleri yer almaktadır (Prasad, 2017):

Tablo 1: Uluslararası Hukuk Maddeleri

Muhatap Sosyal Gruplar	İlgili Uluslararası Hukuk
Evsizlerin, mültecilerin, engellilerin ve yoksulların mesken şartları: Uygun Şartlar Altında İkamet Hakkı	BM-Sosyal Pakt; m. 11

Engelli ve mülteci çocukların okul durumu: Eğitim Alma Hakkı.	BM-Sosyal Pakt; m. 13.
Özellikle kadın ve çocukların şiddete karşı korumasız kalması: Şiddetten Arınmış bir Yaşam Hakkı	Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi (CEDAW = Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women),
Yoksul insanlar, evsiz inanlar, nüfus cüzdanı olmayan insanlar, mülteciler: Sağlıklı Yaşama Hakkı	BM-Sosyal Pakt; m. 12

3.3. Bir Referans Çerçevesi Olarak İnsan Hakları

İnsan hakları temelli bir sosyal çalışmayı referans çerçevesi dâhilinde değerlendirmek şu sorulara açıklık getirmektedir:

Sosyal çalışma mesleği bizzat uygulayıcılar tarafından nasıl algılanmaktadır? Sosyal çalışma, müracaatçı için icra edilen sadece bir iş midir yoksa IASSW/IFSW belgelerindeki tanıma göre bir hizmet midir? Buna göre sosyal çalışma: “İnsan hakları ve sosyal adalet ilkelerini temel alan, sosyal değişimi destekleyen, insanların iyilik durumunun geliştirilmesi için, insan ilişkilerinde problem çözmeyi, güçlendirmeyi ve özgürleştirmeyi amaçlayan ve bunun için insan davranışına ve sosyal sistemlere ilişkin teorilerden yararlanarak insanların çevreleriyle etkileşim noktalarına müdahale eden bir meslektir”(IFSW, IASSW, 2014).

Staub-Bernasconi’ye göre “Sosyal çalışma, toplumun güçlerinin bir yansımasıdır”. Eğer bu güçler ileriye götürüyorsa sosyal çalışma işlevseldir. Bu güçler olumlu geri dönüşler aldığında sosyal çalışma sosyal hale gelmektedir. Ayrıca insan hakları temel mesajı, insanları ne olursa olsun sevmektir ve sosyal çalışmanın insan için çekirdek bir değer olan insan onurunu (Menschenwürde) korumak gibi açık bir politik görevi vardır. Sosyal çalışma değerleri, sosyal hizmet uygulamalarında esas alınan insan merkezli temel değerlerdir. Bu bağlamda İnsan, hem bir hak sahibidir, hem de sosyal boyutuyla sorumlu bir varlıktır (Lob-Hüdepol ve Lesch 2007: 23).

Sosyal çalışma mesleği icra edilirken işverenin talimatları ile etik değerler arasında bir uygunluk söz konusu değil ise uygulayıcılar meslek etik değerlerine ne kadar bağlı kalmaktadır? Özellikle bazı durumlarda işverenin talimatlarına bağlılık mesleğin etik değerlerine bağlılığın üzerinde olduğuna dair kaygılar yaşanmaktadır. Özellikle sosyal çalışmanın bütünüyle kurumlaştırıldığı birimlerde bu durumla karşılaşılmaktadır (Goffman, 2012).

Sosyal çalışmaya aykırı talep ve eylemlere örnekler vermek gerekirse (Internationale Diskussionsgesellschaft, 2006) :

- Tehlikeli bir durum olmadığı halde habersiz ev/oda denetimleri: Bu eylem BM-Sivil Pakt’ın 17. maddesine göre aykırıdır (m. 17: Kişinin özel özgür alanının korunması)
- Müracaatçıların hatalı davranışlarını ilgili sosyal kurumları bildirerek onların sosyal haklarının kısıtlanmasına sebebiyet vermek (Sosyal Pakt; m. 11: Asgari hayat standardı hakkı).

Sosyal çalışmaya aykırı talep ve eylemlerin değerlendirilmesinde bazı araştırmacılar, bunun duruma göre doğru olduğunu düşünmektedir. Bazı sosyal çalışmacılar aykırı eylemleri iç muhasebe yapmadan aynen icra etmektedir. Bazı duyarlı sosyal çalışma elemanları ise, etik olmayan aykırı talep ve istekleri vicdanen uygulayamadıkları için kendilerinden beklenenleri değişik bahanelerle yerine getirmemektedirler. Avrupa’da aleni olarak mesleki etik kurallarına aykırı eylemlerin sayısal boyutu sınırlıdır. Örneğin bazı duyarlı sosyal çalışma elemanlarının şu sloganı anlamlıdır: “Biz mültecilerin sürgün edilmesini sağlayan yardımcılar değil sosyal çalışmacıyız” (Staub-Bernasconi, 2017: 181).

3.4. SONUÇ VE ÖNERİLER

BM İnsan Hakları Koruma Sisteminin Müracaatçılar İçin Değerlendirilmesi: Şikâyet Mekanizması

- Müracaatçılar, bireysel başvurularıyla BM’nin ilgili komisyonlarına şikâyette bulunma hakkına sahiptir.

- BM, ilgili devletlerden konu ile ilgili bilgi isteyebilir ve böylece mekanizmalara müdahale edebilir.
- Müracaatçıların lehine olabilecek bazı kanuni değişiklikler, uluslararası baskı ile ancak gerçekleştirilebilir.
- Bireysel başvurular ile ilgili olarak İsveç, Danimarka ve İspanya gibi ülkeler, uluslararası antlaşmalara aykırı davranışlarına bağlı olarak BM nezdinde uyarılar almıştır (DBSH: Deutsche Berufsverband für Soziale Arbeit, (Alman Sosyal Hizmet Meslek Birliği) 2009).

İnsan Hakkı Bağlamında Sosyal Çalışma Mesleğine Eleştirel Bir Bakış

- Sosyal çalışma mesleği, bir taraftan hak ettiği ilgiyi göremeyen bir meslek algısına yol açmakta, diğer taraftan da bilimsel kariyer imkânı tanıyan profesyonel bir meslek statüsüne yükselmektedir.
- Sosyal çalışma mesleği, kendi başına karar verebilen bağımsız ve özgür bir meslek değildir. Meslek elemanları, daha çok kamusal kurumların görevlendirmeleri ile işbaşı yapmaktadır. Buna bağlı olarak hangi sosyal alanlara yöneleceğine ve hangi sosyal ihtiyaçlara cevap vereceğini kendi başına karar verememektedir.
- Hayal kırıklığı yaşamak, baştan programlanmış gibidir. Çünkü insan hakları bağlamında sosyal çalışma, sosyal gerçeklerin ve devletlerin duruşu karşısında somut bir çözüm üretememektedir.
- Sosyal çalışmanın karşısında sosyal adalet gibi diğer ilke ve değerler çoğu zaman daha çok önemsenmektedir. Hâlbuki insan hakları, parçalanmaz bir bütündür. Bu bağlamda ayrımcılık yapmama, korunma hakkı gibi değerler de ön plânda tutulmalıdır (Internationale Diskussionschaft, 2006).

İnsan Hakları Temelli Bir Sosyal Çalışma İçin Öneriler

- Sosyal hukuk devletleri, yardıma muhtaç sosyal gruplara yönelik işlenen insan hakları ihlallerine karşı daha duyarlı olmalı ve basında bu konulara daha çok yer vermeli ki gündem oluşsun ve tartışılsın.
- Sosyal çalışma üreten STK'lar, insan haklarına aykırı talep ve istekleri alenî olarak reddetmeli ve toplumsal farkındalık bilincini geliştirmelidir.
- STK'lar insan hakları bağlamında sosyal çalışmanın ifası için lobi faaliyetlerinde bulunmalıdır.
- Sosyal çalışma bölümlerinde bu konular işlenmeli, ihlaller söz konusu olduğunda raporlar hazırlanmalı ve sosyal çalışma mesleğinin itibarı, hem toplumsal hem de siyaseten yükseltilmelidir.
- İnsan haklarına saygı gösteren ve bu çizgide çalışan sosyal çalışmacılar desteklenmelidir.
- Türkiye'de sosyal hizmet bölümleri lisans müfredatlarına insan hakları ve sosyal hizmet dersleri zorunlu olarak konulmalıdır.
- Lisansüstü programlar için ise insan hakları temelli sosyal hizmet veya hak temelli sosyal hizmet programları açılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Birleşmiş Milletler (1997). United Nations Decade for Human Rights Education and public information activities in the field of human rights. *İnsan Hakları Eğitimi On Yılı 1995-2004*. A/52/469/Add.1.
- Birleşmiş Milletler (2019). İnsan hakları evrensel beyannameyi madde 1. 07.10.2019 tarihinde <https://childrenandarmedconflict.un.org/keydocuments/turkish/universaldeclaration.html> adresinden erişildi.
- DBSH (2009). *Ethics in Social Work*, Adelaide: Deutscher Berufsverband Für Soziale Arbeit e.V. Berlin: *Grundlagen für die Arbeit des DBSH*.
- Dominelli, L. (2015). *Sosyal Hizmet Temel Alanlar ve Eleştirel Tartışmalar*. Baskı Karşıtı Uygulama: Yirmi Birinci Yüzyılın Zorlukları (83-99). (Çev. Editörü: T. Tuncay). Ankara: Nika Yayınevi.
- Goffman, E. (2012). *Asyle*. Frankfurt am Main: Suhrkamp

- Internationale Diskussionschaft (2006). Menschenrechte. 03.07.2020 tarihinde <https://www.uni-siegen.de/zpe/projekte/menschenrechte/staubbethiklexikonutb.pdf> adresinden erişildi.
- IFSW ve IASSW (2004a). International Federation of Social Workers and the International Association of Schools of Social Work, *Global standards for the education and training of the Social work profession*, Adelhaide.
- IFSW ve IASSW (2014). International Federation of Social Workers and the International Association of Schools of Social Work. *Definition Soziale Arbeit*. 12.10.2019 tarihinde <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/#:~:text=%E2%80%9CSocial%20work%20is%20a%20practice,are%20central%20to%20social%20work> adresinden erişildi.
- Labonte-Roset, C. (2016). *Soziale Arbeit Als Menschenrechtsprofession*, Alice Salomon Hochschule Berlin. 10.07.2020 tarihinde http://www.weiterdenken.de/sites/default/files/uploads/2016/05/vortrag_labonte-roset.pdf adresinden erişildi.
- Lambers, H. (2018). *Geschichte der Sozialen Arbeit*. Wie aus Helfen Soziale Arbeit Wurde. 2. Auflage. Stuttgart: UTB Verlag.
- Lob-Hüdepohl, A. ve Lesch, W. (2007). *Ethik Sozialer Arbeit: Ein Handbuch Gebundenes Buch*. Schöningh: UTB Verlag.
- Prasad, N. (2017). *Soziale Arbeit: Eine Umstrittene Menschenrechtsprofession*. 01.07.2020 tarihinde https://www.dgsa.de/fileadmin/Dokumente/Sektionen/Theorie_und_Wissenschaft/Slides_Keynote_NIve dita_Prasad_DGSA_2017.pdf adresinden erişildi.
- Seyyar, A. ve Genç, Y. (2010). *Sosyal Hizmet Terimleri*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Staub-Bernasconi, S. (2006). *Dienstleistung Oder Menschenrechtsprofession? Zum Selbstverständnis Sozialer Arbeit in Deutschland mit Seinem Seitenblick Auf die Internationale Diskussionschaft*. 03.07.2020 tarihinde <https://www.uni-siegen.de/zpe/projekte/menschenrechte/staubbethiklexikonutb.pdf> adresinden erişildi.
- Staub-Bernasconi, S. (2017). *Soziale Arbeit und Menschenrechte Inklusion und Soziale Arbeit*. Berlin: Barbara Budrich Verlag.
- Staub-Bernasconi, S. (2018). *Soziale Arbeit als Handlungswissenschaft*. 2. Auflage, Stuttgart: UTB Verlag.
- Staub-Bernasconi, S. (2019). *Menschenwürde, Menschenrechte, Soziale Arbeit*. Die Menschenrechte vom Kopf auf die Füße stellen. 1. Auflage. Leverkusen: Barbara Budrich Verlag.
- Şahin, F. (2019). Sosyal Hizmette Kendi Kaderini Tayin Hakkı. *Aile ve Toplum Dergisi*. Cilt: 5, Sayı: 19, (87-97). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/198230>
- Thiersch, H. (2014). *Lebensweltorientierte Soziale Arbeit*. Aufgaben der Praxis im Sozialen Wandel. Weinheim und Basel: Beltz-Juventa Verlag.
- Zastrow, C. (2016). *Sosyal Hizmette Giriş*. 4. Basım. Ankara: Nika Yayınevi.